

Posudek disertační práce Mgr. Vlastimila Vohánky

Modality, Logical Probability and the Trinity: A Defence of Weak Scepticism

Práce, jejíž hlavním cílem je důkaz teze, že logická možnost křesťanské nauky o Trojici nemůže být evidentní (mimo kontext náboženské zkušenosti), považuji za vynikající ukázkou studie v oblasti formální epistemologie a analytické filozofie náboženství. Autor postupuje příkladně ve shodě s běžnou metodologií analytické filozofie: pokouší se vyjasnit klíčové pojmy (definičně či jinak), jasně formuluje svou tezi slabé skepse ohledně logické možnosti nauky o Trojici, resp. její nenulové logické pravděpodobnosti ve vztahu k běžně poznanému, dále pro tuto tezi předkládá dvojici argumentů a věnuje se obhajobě klíčových premis a také odpovědím na možné námitky. Po metodologické stránce tedy nelze práci nic vytknout.

Rozsahem a svým tematickým záběrem je práce srovnatelná spíše s prací habilitační než obvykle úžeji zaměřenou prací disertační (cca 260 stran, jednoduché řádkování). Zvolené téma (logická možnost určité nauky) se může sice na první pohled zdát úzké, snad až příliš speciální, ovšem toto zdání klame, jelikož skutečným tématem je otázka, za jakých podmínek (sémantických, logických, epistemologických) lze určitý výrok či soubor neempirických výroků považovat za vnitřně konzistentní. Osobně se s dosaženým řešením Vohánkovy otázky ohledně nauky o Trojici (potažmo křesťanské věrouky, která tuto implikuje) a poznatelnosti její konzistence a míry logické pravděpodobnosti ztotožňuji. Jen pro upřesnění, Vohánkovi nejde o to, zdali je uvedená klíčová křesťanská nauka konzistentní či nikoli, nýbrž zdali je její konzistence poznatelná, a to poznatelná evidentně pro všechny bez zvláštní zkušenosti. Ztotožňuji se tedy s jeho odpovědí, že není, a to relativně k běžnému poznání, nikoli absolutně, za všech okolností (pozice slabé skepse). Jelikož je tedy oponent s autorem zajedno, pokud se jedná o autorův hlavní závěr a argumentaci, včetně vhodnosti použité metodologie na výroky náboženství, nelze očekávat zásadnější tematickou kritiku. Moje poznámky budou tedy spíše méně zásadní, vyjasňující a doplňující za účelem kvalitní obhajoby.

Souhrnně tedy k tématu a metodologii práce: téma z oblasti analytické filozofie náboženství a formální epistemologie je relevantní nejen v úzké oblasti filozofie náboženství, ale z hlediska obecnější epistemologické diskuse. Obecnější přínos mají tato dílčí témata (vyjmenujme alespoň ta hlavní): otázka vztahu logických modalit k analytičnosti a koherenci (autor argumentuje pro tezi, že logická možnost je koextenzivní s negací analytické nepravdivosti a tato pak s koherencí); otázka vztahu modalit k logické pravděpodobnosti, zejména otázka, zda nutně nepravdivý výrok (analyticky nepravdivý) má minimální logickou pravděpodobnost; výzkum schopnosti modalit „nepoznatelnosti evidentně všemi“; otázka epistemologických kritérií pro poznání, že nějaký výrok či soubor výroků je logicky možný; problém pravděpodobnostní hodnoty nutných nepravd (analyticky nepravdivých výroků) aj.

Vohánka vstupuje do současné diskuse, opírá se o zejména o dva autory (Swinburne, McGrew), nicméně jeho zpracování prozrazuje zcela nadprůměrnou obeznámenost s předmětnou oblastí nejen co do počtu autorů, ale také co do tematického rozsahu. Vohánka se plně integroval do mezinárodní vědecké komunity, o čemž svědčí jeho soukromá korespondence s klíčovými autory v oblasti, kterou v práci využívá. Toto představuje významný příspěvek do probíhající diskuse, která tak přesahuje publikované diskusní výstupy. Za jeden z hlavních přínosů považuji obohacení současné diskuse v rámci anglosaské filozofie náboženství a epistemologie přibráním starších autorů, středověkých a raně novověkých scholastiků, jejichž relevantní názory jsou zpravidla jen málo známy.

Před uvedením poznámek ještě vyjádření k formální stránce práce. K úrovni vědecké práce autora, jíž je předložená disertace krystalizací, bylo již mnohé řečeno výše. Členění práce, které odpovídá metodologii (viz výše) je odpovídající a nemám k němu poznámek.

Poznámkový aparát a bibliografie jsou zpracovány standardně. Přebíraná látka je doložena. Bibliografie je svým rozsahem příkladná. K větší přehlednosti a lepší orientaci by přispělo rozdělení zdrojů na starší literaturu a současnou literaturu analytické provenience. Užitečné jsou schémata, zejména to, které se týká supoziční teorie Trojice (autor L. Novák, str. 163). Zhodnoťme ještě jazykovou stránku práce. Teze je psána v anglickém jazyce, s úmyslem přispět do mezinárodní diskuse, což si jistě žádá ocenění. Vyjadřovací schopnosti autora jsou na velmi dobré úrovni, zejména pokud se týká lexikálního rozsahu. Po syntaktické stránce se bohužel opakují čechismy, které někdy ruší plynulé porozumění textu. Autor často nedodržuje striktní pořádek slov v anglickém jazyce (tzv. „svompt“, tj. podmět, přísudek, předmět, příslovečné určení způsobu, místa a času). Text byl sice kontrolován rodilým mluvčím, ten však již zřejmě neopravoval samotné větné konstrukce, pokud nebyly vysloveně nesrozumitelné. Pro případnou publikaci proto doporučuji jazykově opravit. Po stylistické stránce působí autor někdy příliš osobním a subjektivním dojmem, což je vhodné pro soukromý dopis, internetovou diskusi aj., nikoli vědeckou práci. Srovnej např. „Maybe you will assure me approvingly. Then I'm sorry; I don't believe you. Oh sorry, I'm not sorry...“ (str. 179). Autor by se ve vědecké práci měl spíše vyvarovat užití kontrahovaných tvarů (can't aj.).

Celkové hodnocení: Bereme-li v úvahu rozsah, tematický záběr, počet zařazených autorů, začlenění do mezinárodní diskuse, zpracování méně známých autorů, kvalitu zpracování, je Vohánková práce bezesporu nadprůměrná. Proto bez větších výhrad doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci výborně (A).

Pár poznámek a námětů k obhajobě:

K otázce rozdílu mezi logickou nutností, širší logickou nutností, analytickou pravdou a naturální (přirozenou) nutností. Vzhledem k zastávané pozici redukce possibility na ne-analytickou nepravdu a posléze koherenci, není širší logická nutnost koextenzivní s analytičností a ta pak s naturální nutností? Pokud zde neplatí podobná redukce, tak proč?

K vymezení modalit psychologické nemožnosti (str. 56nn). V diskusi o schopnosti nikde není odkaz na v analytické filozofii náboženství diskutovanou modalitu „power necessity“, která bývá diskutována zejména v souvislosti s problémem budoucích nahodilých událostí (viz např. Dvořák, Peroutka, Tomala, *Modality v analytické metafyzice*, Praha 2010). Ta bývá definována jako neschopnost docílit opaku. Mohl by tento typ modalit a jeho analýza vrhnout nějaké světlo na epistemickou modalitu nepoznatelnosti?

K otázce, zda analyticky nepravdivé výroky mají minimální (nulovou) logickou pravděpodobnost ve vztahu k libovolnému výroku (str. 87 aj.) a také problém, zda z nutné nepravdy vždy musíme odvodit nutnou nepravdu a možný výrok z možného. Ve (scholastické) filozofii se v některých případech užívají argumenty *per impossibile*. Např. kdyby nebylo Boha, pak by růže byla stále schopna vydávat specifickou vůni (v kontextu, zda koherence subjektu a predikátu závisí na Bohu). Scholastičtí autoři v tomto typu argumentace zkoumali důsledky nutně nepravdivých výroků a výroky s nimi slučitelné. Nevím, jestli připuštění takových nemožných alternativních scénářů nějakým způsobem nekoliduje s výše uvedenými tezemi.

K problému nepoznatelnosti logické možnosti nauky o Trojici: Kladu si otázku, nakolik je existence nějaké určité koherentní formulace nauky o Trojici v rámci nějakého pojmového aparátu (např. supoziční teorie či jiné sémanticko-ontologická teorie), která odpovídá pramenům Zjevení, nejen nutnou podmínkou logické možnosti této nauky, nýbrž také

podmínkou postačující. Víím, že autor by to za postačující podmínku nepovažoval (srovnej jeho hodnocení supoziční teorie či van Inwagenovy rekonstrukce nauky o Trojici v RI-logice). Domnívá se, že v principu lze při bližším zkoumání nalézt vždy určitou nekoherenci. Je však třeba odlišit popis určité reality a tuto realitu samu. Pokud koherentně popíšu určitou situaci, pak z toho plyne, že tento typ situace je logicky možný, ale u určitého znaku (token) lze prokázat nekoherenci v jiných aspektech, než je popis typu. Např. typ situace: existence tří vzájemně odlišných koulí. Znak však navíc obsahuje nekoherenci: jedna koule je zároveň celá bílá a celá černá. Typ situace je logicky možný, nikoli však znak (token). Analogicky, pokud koherentně popíšu určitou realitu, pak víím, že typ takové reality je možný, třebaže konkrétní realita může obsahovat určité aspekty nezahrnuté v popisu, které ji činí nemožnou. Proto je otázkou, zdali existence koherentního popisu Trojice (v rámci určité sémantiky a ontologie), který je dostatečný z hlediska věrouky, nepředstavuje postačující podmínku pro to, aby nauka o Trojici byla logicky možná.

Drobné chyby:

str. 15 „part I“ má být „part II“ (2x)?

str. 113 ...“all attempts at an evident demonstration...” nechybí zde sloveso?

pozn. 205, str. 88 chybějící slovo.

Mgr. Petr Dvořák, PhD.

17.2.2012